

entrevista

Teresa Juvé Acero va néixer a Madrid el 1921, filla de mare madrilenya i pare català. Va patir l'exili i els camps de concentració, va col·laborar amb la Resistència contra el nazisme i va casar-se amb l'emblemàtic polític i pedagog Josep Pallach. S'ha dedicat a la docència i ha publicat diverses novel·les, especialment de gènere policíac. L'any 2010 va rebre la Creu de Sant Jordi «per la seva coratjosa trajectòria i per la dedicació a l'ensenyament i la cultura».

TERESA JUVE

escriptora i pedagoga

MIQUEL MARTÍN > TEXT

PERE DURAN > FOTOS

«La literatura pot reforçar
la memòria històrica»

—Vivint a Madrid, com s'ho va fer per aprendre el català?

—El meu idioma matern era el castellà, però el meu pare em feia llegir les poesies de Joan Maragall, de Verdaguier, de Carner i d'altres clàssics per acostumar-me al català. També m'ensenyava a cantar cançons en català, i quan veníem de vacances a Catalunya parlava el català que sabia. Però

el castellà ha estat sempre la llengua del meu cor. Fins al punt que, quan em vaig casar, el meu marit em parlava en català i jo li parlava en castellà. Era divertit perquè tothom se n'estranyava.

—Pel que he llegit, se sent afortunada per l'escolaritat que va tenir.

—És que vaig tenir una escolaritat magnífica. El meu pare era mestre,

d'idees anarquistes i amb una gran cultura i, gràcies al seu interès per la pedagogia, vaig entrar a la Institución Libre de Enseñanza amb cinc anys, edat a la qual jo ja sabia llegir. Hi havia un gran ambient d'estudi, una orientació pedagògica molt moderna i humanista i una relació molt propera entre professors i alumnes. Llavors, quan jo tenia dotze anys, durant la República, vam anar a viure a Barcelona, i vaig estudiar a l'Institut-Escola Ausiàs March de la Generalitat de Catalunya. Aquella també era una gran escola, molt avançada al seu temps.

—I amb professors il·lustres, no és cert?

—Sí, el tutor de la nostra classe era Jaume Vicens Vives, que recordo amb molta estima. Un dia ens va enxampar a un grup d'alumnes que ens havíem escapat per anar al cinema i no ens va renyar, només ens va fer tornar a classe. I la nostra professora de literatura catalana i castellana era la Carme Serrallonga, una gran pedagoga i traductora d'autors alemanys. Imagini's quin luxe!

—Però després va venir la guerra i l'exili.

—Sí, tot es va estroncar i es va enterbolir, amb la guerra; va ser com un tall a les nostres vides, en plena joventut. Vam marxar cap a França, a Tolosa de Llenguadoc, amb la meva mare, el meu germà i la meva germana.

—I el seu pare?

—Quan va començar la guerra el pare va reprendre la seva professió de mestre i el van destinar a un poblet del Penedès, la Torregassa. Amb la retirada dels republicans, va passar a França sol i va anar a parar al camp de concentració d'Argelers, com el meu germà.

—Vostè va poder continuar estudiant?

—Els primers temps van ser molt durs i tota la família vam haver de treballar i sortir-nos-en com vam poder, però més endavant la nostra situació va millorar i vaig poder continuar els meus

Amb la guerra, tot es va estroncar i es va enterbolir. Va ser com un tall a les nostres vides, en plena joventut

>> *Josep Pallach i Teresa Juvé, a Cotlliure.*

estudis. Finalment em vaig llicenciar en filosofia i literatura comparada.

—I d'aquesta experiència de l'exili en va sorgir una novel·la.

—Sí, vaig narrar les meves vivències a *L'aiguamort a la ciutat*, que és la versió catalana de l'obra que va quedar finalista del premi Nadal del 1963, *La charca en la ciudad*.

—Em consta, però, que algun membre del jurat considerava la seva novel·la com la millor.

—Va haver-hi una certa polèmica i debat, perquè el jurat no s'acabava de decidir per dictaminar quina seria l'obra guanyadora, però el cas és que el meu text no es va publicar perquè aleshores ningú no s'atrevia a editar una novel·la sobre els camps de concentració dels republicans i les misèries de l'exili. M'han dit que l'obra s'ha publicat a l'Argentina, però evidentment sense el meu consentiment.

—Va conèixer Josep Pallach durant l'exili?

—Sí, ens vam conèixer a Cotlliure el 15 de juliol de 1948. Em van demanar si podia trobar una cambra per a en Pallach, que venia de París a passar uns dies a Cotlliure amb altres catalans. Venir a Cotlliure era la manera d'estar una mica més a prop de casa, de sentir el país més a la vora. Com que tothom deia que en Pallach seria un gran polític, jo m'ho vaig fer venir bé per anar-lo a rebre a l'estació amb el meu germà petit, que, com era costum a l'època, li portava un ram de flors de benvinguda. En Pallach va baixar del tren i de seguida ens vam entendre tan bé, que el nen es va quedar amb les flors a les mans, pobret! Vam començar a parlar i ja no vam deixar de parlar mai més fins el dia de la seva mort. Al cap de dos mesos ja érem casats.

—D'on prové la seva consciència i el seu compromís polític?

—El meu pare era un gran demòcrata i un gran defensor de les llibertats, perquè havia viscut la dictadura de Primo de Rivera i sabia el que era estar privat d'aquestes llibertats. Però va patir una profunda decepció quan les democràcies que ell tant admirava van reconèixer el règim franquista. Per això, quan jo em posava furiosa en veure algunes injustícies i barbaritats que es cometien durant la guerra a Europa, ell em deia: «Filla, aquesta no és la nostra guerra». Però l'any 1942, a la classe de literatura francesa de la universitat, vaig conèixer un noi jueu amb qui sempre discutíem sobre els autors i mai no ens posàvem d'acord. Quan els alemanys van ocupar Tolosa, el van perseguir fins que el van acorralar en un portal i, allà mateix, el van matar sense contemplacions. A partir d'aquell moment vaig decidir que aquella guerra sí que era la meua guerra.

En Pallach va baixar del tren i de seguida ens vam entendre molt bé. Vam començar a parlar i ja no vam deixar de parlar mai més fins el dia de la seva mort

—**I això com es va materialitzar?**

—Doncs em vaig posar en contacte amb el professor de literatura, que jo sabia que era de la Resistència. Així vaig començar a col·laborar amb la Resistència francesa contra el nazisme.

—**Quines eren les seves funcions?**

—Era agent d'enllaç, portava ordres entre l'Estat Major i els maquis. En acabar la Segona Guerra Mundial, tenia el grau de capità a l'exèrcit regular, que coordinava les accions de la Resistència.

—**Va témer mai per la seva vida?**

—En dues ocasions. Una vegada anava en tramvia i portava uns papers a la bossa de mà que havia d'entregar al poble següent. Sempre cal col·locar-se a la part de darrere del vehicle, perquè així domines el que passa davant teu. Quan el tramvia va arribar al final del trajecte, l'home que anava davant meu i que portava un paquet molt gros va baixar i tota una colla de soldats alemanys se li van tirar a sobre. Segurament em buscaven a mi, però el paquet els va fer sospitar i això em devia salvar la vida. Llavors jo vaig baixar discretament del tramvia, i quan estava segura que ja no em veia ningú vaig arrencar a córrer. Encara em sembla sentir la fresca dels meus talons!

—**I l'altra vegada?**

—El meu comandant em va trucar per dir-me que els havien descobert i havien hagut de fugir de casa seva. Aleshores em va demanar si podia entrar a la casa i recollir una maleta plena de diners, que eren bitllets falsos però molt ben fets, provinents de Londres. A mi em pagaven molt bé, amb aquests bitllets falsos. M'hi vaig acostar a poc a poc i, des de l'altra banda del carrer, vaig veure dos homes, amb unes gavardines llargues, que eren de la Gestapo. De seguida vaig adonar-me que venien cap a mi, però en aquell moment passava el tramvia i m'hi vaig enfilar. Al cap de poc, en vaig baixar en marxa i em vaig amagar en un parc que hi havia a la vora.

—**Va rebre algun reconeixement del govern francès per la seva tasca amb la Resistència?**

—Em van oferir una condecoració per la meua actuació durant la guerra, però la vaig rebutjar com a protesta perquè el govern francès havia reconegut la dictadura de Franco. Pel mateix motiu, també vaig renunciar a la nacionalitat francesa.

—**Com es vivia la situació del país des de l'exili?**

—Es vivia amb l'esperança que, un cop acabada la Segona Guerra Mundial i

amb el triomf dels aliats, el nostre país recuperaria la democràcia. Aquest era el nostre gran desig i el que ens donava força per continuar endavant. No es pot ni imaginar el desengany i la decepció que vam patir tots quan vam veure que res no canviava. Era com si quelcom, dins nostre, s'hagués mort per sempre.

—**Però vostè va continuar la lluita antifranquista?**

—Sí, però ara fent costat al meu marit; no en un primer pla, com abans. Quan entrava al país aprofitava per passar informació. Llavors el meu marit estava treballant per reorganitzar la resistència contra la dictadura.

—**Des d'uns principis socialistes i catalanistes?**

—Estava en un grup de gent socialista, el Moviment Socialista de Catalunya, però el seu partit com a tal encara no existia. Tenia molt clar que el que volia era un partit socialista català, separat i independent de tots els altres. Ell sempre deia: «tan amics com vulguis, però dependents uns dels altres, no».

—**Com creu que hauria evolucionat el socialisme català i el nostre panorama polític amb la presència de Josep Pallach?**

—El socialisme català, tal com l'havien definit homes com en Serra i Moret, no hauria estat sotmès al PSOE, bo i conservant els lligams que uneixen tots els partits socialistes. Pel que fa al panorama polític, la idea d'una Federació d'Estats Espanyols, que no entela en res el concepte de país o de nació (qui diria que els Estats Units, on cal una ordre d'extradició perquè un detingut passi d'un estat a l'altre, no són una nació?) hauria fet camí.

—**Tant el seu marit com vostè compartien també l'interès per la pedagogia.**

—Sí, això ha estat una constant a la nostra família perquè diverses generacions ens hem dedicat a l'ensenyament i a l'estudi pedagògic. La meua filla i els meus dos néts també són professors. El

Esperàvem molt del triomf dels aliats. No es pot ni imaginar el desengany i la decepció que vam patir tots quan vam veure que res no canviava

meu marit deia que la política també era pedagogia, i per això va combinar totes dues activitats. Estava convençut que la solució dels mals de la humanitat passava per una bona educació, per tenir bones escoles i saber formar bé els alumnes. I jo també ho penso.

—I aquests principis els van poder aplicar a França?

—Quan el meu marit i jo vam arribar a França ens va sorprendre que la majoria d'escoles separessin els nois de les noies. Nosaltres vam entrar el curs 1953-1954 de professors a l'Institut Mixt Experimental de Montgeron, és a dir, una escola mixta i experimental que s'adeia força amb la nostra visió de la pedagogia.

—Té bon record d'aquella etapa?

—Sí, perquè malgrat l'exili i altres dificultats, he de dir que ens vam sentir

molt estimats i valorats. I allà va néixer la nostra filla Antònia el 1949. De petita va aprendre a parlar català, castellà i francès alhora, i això és tot un luxe per a un nen.

—Quan van tornar a Catalunya?

—L'any 1968 ja vam començar a pensar que havíem de tornar, i jo vaig estar treballant a Roses, amb estudiants francesos, posant en pràctica un mètode d'aprenentatge d'idiomes que havia ideat: era un sistema basat sobretot en l'àudio. Però amb el meu marit no vam venir fins a l'any 1970, tot i que ell ja havia entrat al país dues o tres vegades amb passaports falsos.

—I no va tenir mai dificultats amb les autoritats o la policia?

—L'any 1969 ja li van donar el passaport i va poder venir, però encara estava en recerca i captura de quan s'havia

fugat amb vint-i-sis anys d'un convent que havien habilitat com a presó a Salt. Un bon dia uns guàrdies civils es van presentar a casa per detenir-lo. Com que no tenien cotxe, em van demanar si sabia conduir i si podíem fer servir el meu. De manera que vaig ser jo qui va portar el meu marit a la presó de Figueres. El meu marit anava al darrere, entre dos guàrdies civils, i jo estava tan furiosa i conduïa tan de pressa, que a cada revolt i a cada sotrac del cotxe el guàrdia civil que seia al meu costat s'havia d'arrapar al fusell.

—Quant de temps s'hi va estar, a la presó?

—Només un dia, perquè de seguida me'n vaig anar a Lloret, on estiujava Hans Matthöfer, que després va ser ministre del govern alemany, i que era amic nostre. L'endemà vam anar tots dos a veure el governador civil de Giro-

No vam venir fins a l'any 1970, tot i que el meu marit ja havia entrat al país dues o tres vegades amb passaports falsos

na, que ens va rebre de seguida perquè el règim franquista tenia unes ganes enormes d'estar bé amb els alemanys. Matthöfer li va dir que el govern alemany tenia gran interès a veure lliure Josep Pallach, i així vam aconseguir que el deixessin anar.

—Tenint en compte el seu testimoni i el del seu marit, creu que hem sabut mantenir i difondre la memòria històrica?

—No ho sé, perquè jo estic tan impregnada d'aquesta memòria històrica que no me n'adono ni ho puc jutjar. He acabat un llibre, una mena de memòries, que es titula *Flaixos per al meu blog*, i en el qual explico a través d'escenes actuals escenes passades que formen part d'aquesta història personal i col·lectiva, que és l'única que tenim i que alguns desgraciadament no van poder explicar. En aquest sentit, crec que la literatura pot reforçar la memòria històrica.

—Expliqui'm alguna d'aquestes escenes del llibre.

—Doncs una que em va explicar el meu germà, que va entrar al camp de concentració d'Argelers amb setze anys i se n'hi va estar tres: allà hi havia un home que somiava marxar a Mèxic, país que molts refugiats associaven amb la llibertat, i es va escapar del camp però els vigilants el van atrapar. Ell, tossut, insistia en el seu somni i aleshores el meu germà, que era molt hàbil, li va fabricar una mena de maleta amb llaunes. Un bon dia, l'home va agafar la maleta amb les poques pertinences, va ficar-se a l'aigua i va començar a caminar mar endins, endins, fins que tots el van perdre de vista.

—Com van reprendre la seva vida, en tornar a Catalunya?

—Vivíem a Barcelona i fèiem classes a la universitat.

—Quines assignatures impartien?

—Jo feia classes de literatura occitana dels segles XVI i XVII, i el meu marit, de pedagogia.

—De fet, vostè va dedicar la seva tesi doctoral a un poeta occità.

—Sí, vaig fer la tesi sobre Peyre Gudulí, que era un gran poeta i injustament poc conegut. Quan el meu pare va saber el meu interès per aquest poeta, me'n va regalar un llibre que havia trobat en una llibreria de vell, una relíquia. Peyre Gudulí tenia una estàtua a Tolosa amb una inscripció que deia: «Nascut a Tolosa, m'agrada mantenir la seva bella llengua». Això, sense necessitat de dir-nos-ho, ens atreïa a tots els catalans, ja que precisament la nostra llengua acabava de ser prohibida i perseguida per Franco. Era molt bonic perquè era com una illa enmig de tots els símbols de l'ocupació nazi, era el punt de trobada i reunió dels catalans. Sorprenentment, els alemanys no se'n van adonar mai.

—I mentrestant Josep Pallach va continuar la seva carrera política.

—Sí, en tornar a Catalunya el meu marit va intensificar la seva tasca com a polític, perquè eren anys decisius per al futur del país. La seva carrera va anar progressant fins que va ser elegit secretari general del PSC-Reagrupament, poc abans de morir, el gener de 1977.

—Què va fer vostè després que Josep Pallach morís?

—Va ser una mort sobtada i que ens va trasbalsar a tots. Jo vaig instal·lar-me en aquesta casa d'Esclanyà, que havíem construït junts després de comprar el terreny a un carboner. Ell sempre deia que volia ser enterrat aquí a Esclanyà, i aquest carrer porta el seu nom. La lectura i l'escriptura em van servir de refugi.

—D'on li ve l'interès per l'escriptura?

—Vaig començar a llegir de molt petita, i suposo que això va fer que el meu interès per l'escriptura també es despertés molt aviat. Aleshores no hi havia una diferència tan clara entre literatura infantil, juvenil i d'adults, i amb deu o dotze anys ja llegia autors clàssics. Vivia en un ambient, tant familiar com escolar, que propiciava la lectura i l'escriptura. D'adolescent fins i tot vaig cometre la imprudència d'escriure en

vers, però afortunadament l'adolescència —com tot a la vida— passa. El que li puc dir és que la literatura sempre m'ha apassionat.

—El seu marit li feia costat en aquesta activitat literària?

—Sí, molt. Ell era el meu primer lector i, a més, també li agradava molt escriure i fins i tot havia escrit alguns contes, però la política va passar per davant de tot. Jo li feia costat en la política i ell me'n feia en l'escriptura. Aquest va ser el nostre pacte i els camins que havíem triat.

—Va començar a escriure en castellà, però més endavant es decideix a fer-ho en català. Per què?

—En honor al meu pare i per l'estima que he tingut sempre per les llengües; també pel record del meu marit. Als anys noranta vaig començar a publicar la saga de novel·les policíiques, que tenien com a protagonista el portantveus Jaume Plagumà i el jutge Pere Juanola.

—Quins títols ha publicat fins ara?

—*El portantveus s'ha equivocat*, *La Commedia dell'Arte sota sospita*, *Un crim a l'Armada Invencible*, *Juguesca mortal*, *Els assassins eren més d'un...* Em sembla que no me'n deixo cap. Però ara mateix en tinc nou o deu sense publicar.

—I per què no els ha publicat?

—Per mandra o desànim.

—Expliqui'm què feia al segle XVI portantveus, protagonista de les seves novel·les?

—La seva tasca consistia a viatjar per les diferents vegueries amb una cort de justícia formada per un jutge, un escriptor i diversos agutzils, i impedir que els veguers es descontrollessin i esdevinguessin senyors feudals. Segons les lleis de les Corts Catalanes, els portantveus no podien quedar-se més de tres mesos a la mateixa vegueria, i això em va molt bé perquè així puc situar les investigacions dels meus protagonistes en diferents llocs de Catalunya.

Ell era el meu primer lector. Jo li feia costat en la política i ell me'n feia en l'escriptura. Aquest va ser el nostre pacte i els camins que havíem triat

—Tinc entès que vostè és una gran lectora d'aquest gènere. Veig que ara mateix està llegint una novel·la de Simenon.

—Sí, m'agrada molt Georges Simenon, i també Agatha Christie, tot i que algunes novel·les són una mica fluixes. Crec que les novel·les policíiques han de ser curtes i entenedores, amb una estructura que no s'enredi, que es puguin analitzar amb lògica. Jo procuro mantenir aquest esquema a les meves novel·les i que siguin coherents amb la llengua, els costums i les característiques de l'època en què les ambiento.

—Però per què situa les novel·les al segle XVI?

—Vaig decidir de situar-les al segle XVI perquè és un període que m'interessa i que conec bé. A més, em semblava enriquidor per al lector, que així podria conèixer una realitat històrica diferent. Situo l'acció al regnat de Felip II, una època decisiva per al destí de Catalunya. Són també els anys en què l'absolutisme posa les seves bases.

—Està escrivint algun llibre nou?

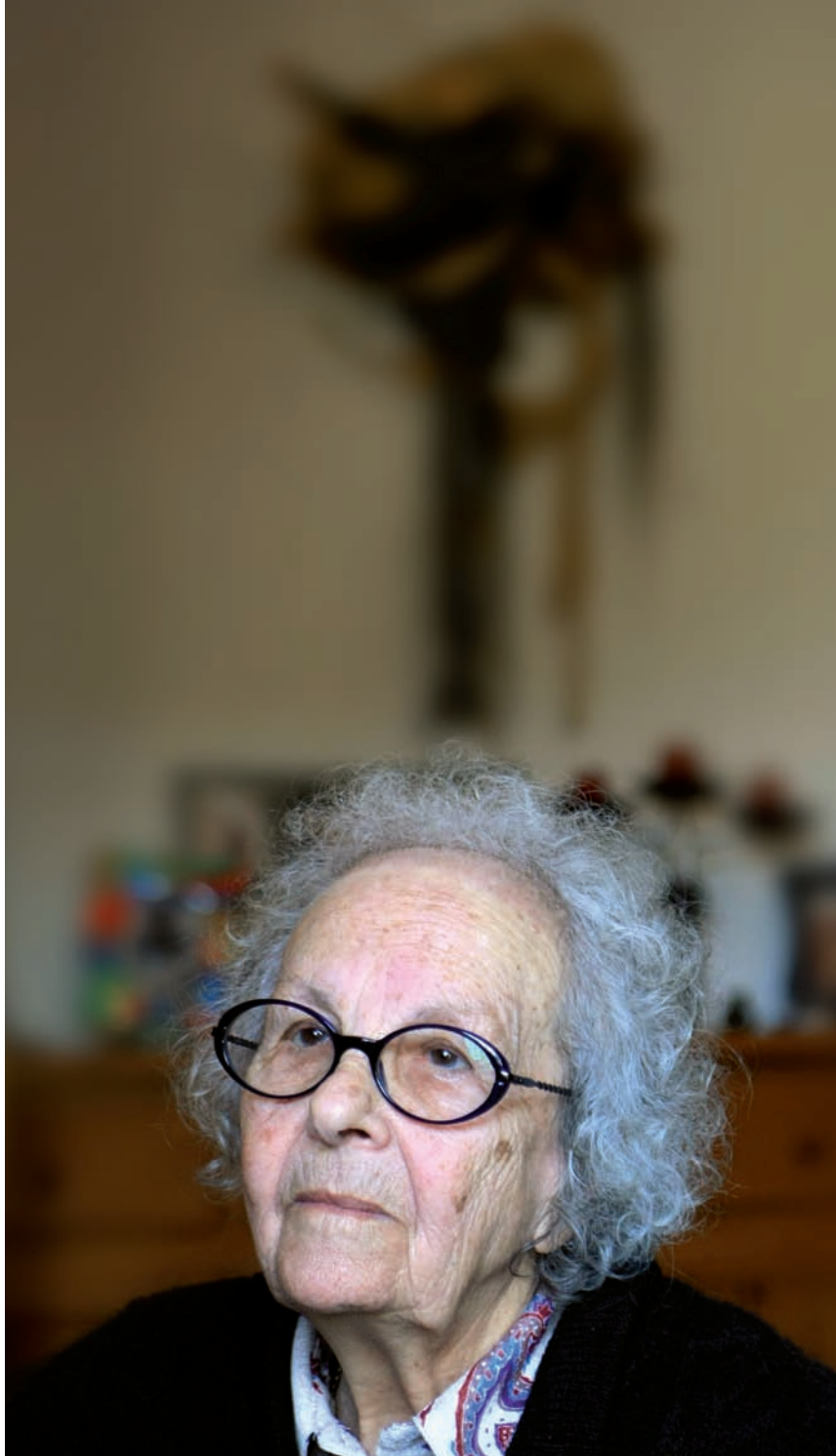
—A part del de memòries que ja li he comentat, estic escrivint un nou llibre de la saga policíica que es titula *La trampa*.

—Com veu el panorama literari actual?

—Amb els llibres que compro ara, m'adono que el màrqueting ho domina tot. Llegeixes la contracoberta d'un llibre i et diu, per exemple, que està traduït a quaranta-cinc idiomes. Però quins?, penses. Aleshores es tracta de guarnir el producte perquè la gent s'ho cregui i el compri, la resta no compta gaire. A banda d'això, ningú no llegeix les crítiques literàries que es publiquen a la premsa. Bé, vostè potser sí i jo també, però no gaire ningú més.

—I el moment polític i econòmic que vivim?

—Segueixo l'actualitat, però trobo que els polítics no estan gaire inspirats. No sé on parará tot plegat, perquè no hi veig solució ni capacitat de resoldre els

problemes. A més, noto un desànim, una decepció entre la gent que no ajuda tampoc a superar el mal moment que estem passant.

—Fa poc ha nascut la Fundació Pallach, de la qual vostè és la presidenta d'honor. Què en pensa?

—Estic segura que farà una gran obra en l'àmbit de l'educació, que és la base del comportament humà.

—I vostè va rebre la Creu de Sant Jordi. Al final, sembla que la tasca de tots dos ha estat reconeguda, no troba?

—Sí, i n'estic profundament agraïda. He de donar les gràcies a tots els qui s'hi han interessat i ho han fet tot per aconseguir-ho.

Miquel Martín
és escriptor.

Les novel·les policíiques han de ser curtes i entenedores, amb una estructura que no s'enredi, que es puguin analitzar amb lògica